

**Makale Bilgisi / Article Info**

Geliş / Received: 15.12.2022

Kabul / Accepted: 01.02.2023

**Kitap İncelemesi / Book Review**

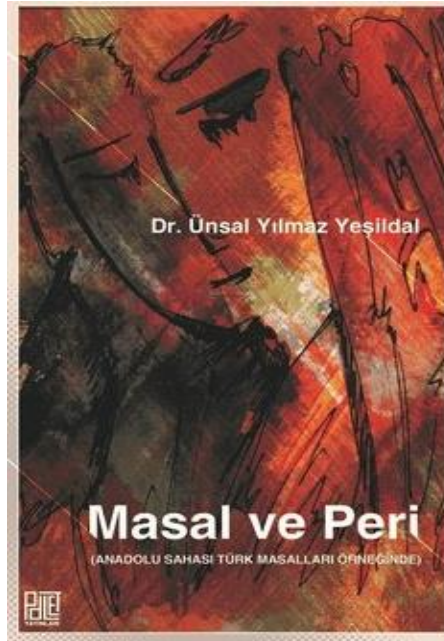
**MASAL VE PERİ (ANADOLU SAHASI TÜRK MASALLARI ÖRNEĞİNDE)**

Rugeş DEMİR\*

Yeşildal, Ünsal Yılmaz (2020). Masal ve Peri (Anadolu Sahası Türk Masalları Örneğinde). Konya: Palet Yayınları. ISBN: 978-625-7057-44-8. 112 s.

*“Hayatın kendisi en harika peri masalıdır.”*

*Hans Christian Andersen*



Ünsal Yılmaz Yeşildal, *Masal ve Peri (Anadolu Sahası Türk Masalları Örneğinde)* adlı çalışmasında peri masallarının kaynağını, özelliklerini, kadınla ilişkisini ve Anadolu sahası Türk masallarına olan yansımalarını incelemiştir.

Eser, “Bir Edebi Tür ve İnsan”, “Mitten Masala”, “Peri Masalları”, “Masal ve Fantezi”, “Dişiliğin Sembolizmi”, “Kadından Peri Kızına Bir Cinsin Yolculuğu” ve “Anadolu Sahası Türk Masallarındaki Peri Kahramanlar ve Bu Kahramanların Fonksiyonel Tasnifi” olmak üzere yedi ana bölümden oluşmaktadır.

\* Doktora Öğrencisi, Kastamonu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Anabilim Dalı. Kastamonu/Türkiye. demirrugeş@gmail.com ORCID: 0000-0003-3262-1867.

Eserin yedinci bölümü aynı zamanda son bölümü olan “Anadolu Sahası Türk Masallarındaki Peri Kahramanlar ve Bu Kahramanların Fonksiyonel Tasnifi” adlı başlığı kendi içinde on alt başlığa ayrılmaktadır. Bu alt başlıklar sırasıyla şu şekildedir: “Perilerin Olağanüstü Özellikleri”, “Perili Mekânlar”, “Dua Eden/Sihir ya da Büyü Yapan Periler ve Perilerin Dualı/Sihirli ya da Büyülü Eşyaları”, Yol Gösterici olarak Periler”, “Doğuma Yardım Eden Periler”, “Perilerin Ölümü”, “Perilerin Fiziksel Özellikleri”, “Perilerin Merhameti ve Ödüllendirmesi” ve “Perilerin Cezalandırması.”

Eserin *Bir Edebi Tür ve İnsan* adlı birinci bölümünde Ünsal Yılmaz Yeşildal, insanların yaşadığı duyguları edebi ürünler aracılığıyla aktardığını başka bir deyişle edebi türlerin insanların duygularına tercüman olduğunu dile getirmiştir. Bu anlamda bu türlerin içinde masalların da yer aldığı ve masallar sayesinde insanların en yasaklı, gizli hallerinin ortaya çıktığı belirtilmiştir. Aynı zamanda bu bölümde masalın sözlükteki tanımına yer verilmiş ve masalın, ‘hayal’ kelimesiyle olan ilişkisi incelenmiştir. Masal türünün hangi kitleye hitap ettiği konusu da yine bu başlık altında ele alınmıştır. Eserde masalın sadece çocuklara özgü bir tür olmadığı, her kitleye hitap eden bir tür olduğu ifade edilmiştir. Konuyla ilgili Bruno Bettelheim, Friedrich Schiller, Reuel Tolkien ve Jack Goody gibi önemli ilim adamlarının görüşleri verilerek konu somutlaştırılmıştır.

*Mitten Masala* adlı ikinci bölümde masalın mitle olan ilişkisine değinilmiştir. Bu bölümde mitlerin insanların hayatı anlamlandırmasında önemli bir görevi yerine getirdiği ve günlük hayatın merkezinde bulunduğu belirtilmiştir. Dolayısıyla masalların kökeni konusunda yapılan araştırmalar neticesinde masalların mitlerle bağlantılı olduğu başka bir deyişle masalların mitik anlatılardan doğduğu vurgulanmıştır. Konuyla ilgili Jack Goody ve Mircea Eliade’nin görüşlerine yer verilmiştir. Eliade, masal ve mit ilişkisini şu şekilde ifade etmiştir: “Mit, ‘gizemlerin’ bir açıklaması olarak kabul edilmediğinde, ‘işlevini yitirir’ ve muğlaklaşır; bir masala veya bir efsaneye dönüşür.” (s. 22). Ayrıca masalın mitlerle olan ilişkisi hakkında Alimcan İnyet, Bruno Bettelheim, Vladimir Propp ve Frieda Fordham gibi kişilerin de görüşleri verilerek konu somutlaştırılmıştır. Bu bölümde masalların kaynağı konusunda mitler dışında ilkel kavimlerin ve buna bağlı olarak bazı inanmaların (dini inanç) da büyük etkisi olduğu ileri sürülmüştür. Konuyla ilgili olarak Bettelheim şu görüşleri önem arz etmiştir: “Masallar çoğu zaman dinin hayatın çok önemli bir parçası olduğu dönemlerde ortaya çıkmıştır. Bu nedenle masalları doğrudan ya da üstü kapalı bir biçimde dini temalarla ilgilidir.” Bunun dışında Erich Fromm ve Jack Zipes gibi önemli kişilerin düşünceleri verilmiş ve masal-din ilişkisi daha somut bir nitelik kazanmıştır. Dolayısıyla yazar, masal kahramanları olan perilerin, mitlerle bağlantılı olduğunu, birbirleriyle benzer özellikler taşıdığını açıklamış ve konuyla ilgili yerli ve yabancı araştırmacıların görüşlerine yer vermiştir. Böylece perilerin mitolojideki yerleri hakkında aydınlatıcı bilgiler verilmiştir.

Eserin *Peri Masalları* adlı üçüncü bölümünde peri masallarının başlı başına müstakil bir çalışmaya konu olabilecek nitelikte önemli olduğu belirtilmiştir. Yazar, Batı’da peri masallarının müstakil bir masal türü olarak kabul edildiğini, bu masal türünün “marchen” olarak isimlendirildiğini ve hatta bazı yabancı araştırmaların peri masallarını gerçek masal olarak kabul ettiğini ifade etmiştir. Fakat yazar, Anadolu sahası Türk masallarına dair yapılan çalışmalarda genel itibarıyla peri masalı şeklinde bir adlandırma görülmeyeceğini ve bu tarz masalların ‘olağanüstü masallar’ kategorisinde değerlendirildiğini vurgulamıştır. Bu noktadan hareketle bölümde pek çok yabancı araştırmacının peri masallarıyla ilgili yapmış olduğu tanımlamalara yer verilmiştir. Örneğin Furby ve Hines, peri masallarını şu şekilde tanımlamıştır: “Peri masalı tanımı, folklor a ait cadıların, goblinlerin, perilerin, devlerin ve elflerin büyülü veya efsunlu olayların yer aldığı (sözlü halk hikâyesinden ziyade) edebi kısa öyküler için kullanılır.” (s. 32).

*Masal ve Fantezi* adlı dördüncü bölümde masalların fanteziyle olan ilişkisi ele alınmıştır. Eserde fantastik kelimesinin kavramsal çerçevesi çizilmiş ve fantezinin tam olarak neyi temsil ettiği ifade edilmiştir. Konuyla ilgili pek çok yabancı araştırmacının görüşlerine yer verilmiştir. Çalışmada büyücülerin, cadıların, tek boynuzluların, vampirlerin, kurt adamların, sihirli prenslerin ve büyülerin fantezi kurgusunun öne çıkan unsurları olduğu belirtilmiştir. Ayrıca eserde, Carl Gustav Jung ve Sigmund Freud’un peri masallarını sembolist bir bakış açısıyla yorumladığı ve bu masal türünü fantezilerle bir tuttuğu dile getirilmiştir. Masal dünyası, fantastik edebiyatın ve o edebiyattan kaynaklanan sinemanın çıkış noktasıdır. Bu anlamda yazar, fantastiğin masalla olan ilişkisini Tzvetan Todorov’un görüşlerinden yararlanarak açıklamıştır.

*Dişiliğin Sembolizmi* adlı beşinci bölümde yazar, masal kahramanları olan perilerin, dişiliği nasıl ve hangi yönleriyle sembolize ettiğini açıklamıştır. Masalarda perilerin genellikle kadın olduğu bilinmekte hatta pek çok masalda “peri kızı” gibi isimlere rastlanmaktadır. Bu bakımdan yazar, dişilik kavramının perilerle özdeşleştiğini ifade etmiştir. Çünkü masalların kendine özgü büyüsel bir erotiği bulunmaktadır. Bu erotik duyguya sebep olan da kadındır. Dolayısıyla peri kızları da masallardaki büyüsel bir erotizmin parçası konumunda yer almaktadır. Ayrıca bu bölümde perilerin daha çok hamam gibi mekânlarda yer aldığı belirtilmiş ve bu mekânların da cinselliği sembolize ettiği açıklanmıştır. Bu noktadan hareketle Anadolu sahası Türk masalarında kadınların hamamlarda kötü hadiseler yaşamasının bu sebeple ilgili olduğu ifade edilmiştir. Eserde peri kızları ve hamam arasındaki ilişki “su” üzerinden açıklanmış ve konuyla ilgili olarak Eliade’nin görüşlerine yer verilmiştir.

*Kadından Peri Kızına Bir Cinsin Yolculuğu* adlı altıncı bölümde Anadolu sahası Türk masalarında karşılaşılan perilerin hemen tamamının kadın olduğu belirtilmiş ve kadının doğaüstü güçlerle olan ilişkisine değinilmiştir. “Erkek ne kadar rasyonel ise kadın o kadar doğaüstüdür” cümlesinden hareketle kadının ilkel dönemdeki yeri ve önemi belirtilmiştir. Bu açıdan bakıldığında kadın, ilkel insanın düşünce tarzında bir tanrıça olarak düşünülmüş ve perilerin kadın olmasını da doğallaştırmıştır. Çünkü kadın, ilkel insan için hem doğuran hem besleyen hem de doyurandır. Kadının bu özellikleri dışında fizyolojik olarak regl olması da onu ilkel insanın gözünde tanrıçalaştırmıştır. Bu bakımdan regl, bir boyut değiştirme ya da ölüp dirilme olarak algılanmıştır. Masalarda perilerin genellikle kadın olarak karşımıza çıktığı ve olumlu/olumsuz özelliklerle masal dünyasında yer aldığı yine bu bölümde ele alınmıştır.

Eserin *Anadolu Sahası Türk Masallarındaki Peri Kahramanlar ve Bu Kahramanların Fonksiyonel Tasnifi* adlı yedinci bölümü ve aynı zamanda son bölümü perilerin, Anadolu masallarına yansımaları ve çeşitli işlevlerini konu edinmektedir. Bu ana başlık altında değerlendirilen ilk alt başlık *Perilerin Olağanüstü Özellikleri*’dir. Bu bölüm kendi arasında beş ana bölüme ayrılmıştır. Bu bölüm kısaca perilerin kimseye görünmeden yemek hazırlayıp ev temizleyebildikleri, hayvanlarla konuşabildikleri, insanlarla evlenebildikleri ve şekil değiştirebildikleriyle ilgili olmuştur.

*Kimseye görünmeden yemek hazırlayıp ev temizleyen periler* başlığına Çankırı’dan derlenen “Peri Kızı”, Manisa’dan derlenen “Şahmaymun Kadın” ve Mersin’den derlenen “On Parmağında On Marifet” masalları örnek verilmiştir. *Hızlı Bir Şekilde Ev ya da Saray İnşa Eden/Dayayıp Döşeyen Periler* başlığına Burdur’dan derlenen “Kaplumbağa Kız” ve Konya’dan derlenen “Nalinci Padişah” masalları örnek verilmiş ve perilerin masaldaki rollerine değinilmiştir. *Hayvanlarla Konuşabilen Periler* başlığına Van’dan derlenen “Mirza Muhammed” masalı örnek verilmiştir. *İnsanlar ile Periler Arasındaki Aşk ve Evlilik Münasebetleri* başlığında Adıyaman’dan derlenen “Üç Yumurta”, Afyonkarahisar’dan derlenen “Balık Adam”, Balıkesir’den derlenen “Keloğlanla Peri Padişahının Kızı”, Bingöl’den derlenen “Yılan Kılığında Bir Delikanlı” Elazığ’dan derlenen “Arsız Kız” gibi pek çok masal incelenmiştir. *Şekil Değiştiren Periler* başlığına ise Ankara’dan derlenen “Yılan Oğlan”, Burdur’dan derlenen “Ağlayan Nar ile Gülen Ayva”, Erzincan’dan derlenen “Kara Kantoz”, Kahramanmaraş’tan derlenen “Güvercin Kız”, Kars’tan derlenen “Deli Ehmed” ve Erzurum’dan derlenen “Güney Padişahıyınan Doğey Padişahı” masalları örnek verilmiştir.

*Perili Mekânlar* adlı ikinci alt başlıkta perilerin başlıca mekânları üzerinde durulmuştur. Bu başlık altında Havuz/havuz başları, göller, pınarlar, denizler, hamamlar, çeşme başları, kuyular, değirmenler, ağaçlar, dağlar, bahçeler, köşkler, mağaralar, kapı eşikleri ve mezarlık gibi yerler incelenmiş ve pek çok masal anlatısı üzerinden örneklendirilmiştir. Eserin üçüncü alt başlığı olan *Dua eden/Sihir ya da Büyü Yapan Periler* başlığına da Amasya’dan derlenen “İnci Saçan Kız”, Gümüşhane/Bayburt’tan derlenen “Muradına Nail Olmayan Dilber” ve Muş’tan derlenen “Peri Kızı” ve bunlara benzer pek çok masal örnekleri verilmiş ve incelenmiştir. *Yol Gösterici Periler* adlı dördüncü alt başlıkta perilerin masal kahramanlarına yol gösterdiği anlatılmaktadır. Konuyla ilgili Afyon’dan derlenen “Altın Saçlı Oğlanla Altın Saçlı Kız”, Çankırı’dan derlenen Keloğlan ile Altın Bülbül” ve Taşeli yöresinden derlenen “Benli Dilber” masalları örnek verilmiştir. *Kötülük Yapan Periler* başlığına da Kastamonu’dan derlenen “Nasih ile Cömert”, Mersin’den derlenen “Gülperi” ve Kahramanmaraş’tan derlenen “Göğsü Kilitli Bey” masalı örnek verilmiştir. *Doğuma Yardım Eden Periler* başlığına da Elazığ’dan derlenen “Bacılar”, Gaziantep’ten

derlenen “Gülperi”, Isparta’da derlenen “Seyfülmlük” ve Mersin’den derlenen “Bir Tutam Karabiber” masalları örnek verilmiştir.

*Perilerin Ölümü* adlı yedinci alt başlığa da “Eyvah” ve “Bir Tutam Karabiber” masalları örnek verilmiştir. *Perilerin Fiziksel Özellikleri* adlı sekizinci alt başlıkta perilerin fiziksel özellikleri hakkında bilgi verilmiştir. Konuyla ilgili Afyonkarahisar’da derlenen “Hasan Tay”, Elazığ’da derlenen “Arsız Kız” ve Gaziantep’ten derlenen “Eyvah” masalları örnek verilmiştir. *Perilerin Merhameti ve Ödüllendirilmesi* adlı dokuzuncu alt başlıkta da Amasya’da derlenen “İki Kardeş”, Bingöl’den derlenen “İki Kardeş ile Tın Tın Kabak”, Çankırı’da derlenen “Küflü Kız”, Diyarbakır’da derlenen “Çirkin Kız”, Eskişehir’den derlenen “Seksenlik ve Doksanlık” ve daha pek çok masal anlatısı incelenmiştir. *Perilerin Cezalandırılması* adlı son alt başlıkta ise Eskişehir’den derlenen “Perilerin Hazinesini Bulan Fakir”, Manisa’da derlenen “İhtiyar Balıkçı” ve Mersin’den derlenen “İhtiyar Balıkçı” masalları örnek verilmiştir. Yazar, eserin *Sonuç* bölümünde masalın çok kapsamlı bir tür olduğunu ve bu bakımdan pek çok sosyal disiplini ilgilendirdiğini belirtmiştir. Özellikle peri masallarının kaynağı konusunda mitlerin ve ilkel insanların din anlayışının etkili olduğunu dile getiren yazar, eserin bu bölümünde masallar üzerinden ulaştığı sonuçların genel bir değerlendirmesini yapmıştır.

Ünsal Yılmaz Yeşildal, bu çalışmasıyla peri masalları hakkında merak edilen pek çok konuya açıklık getirmiş ve konuyla ilgili çeşitli masal örnekleri vermiştir. Eserde özellikle peri masallarının kadınlarla olan bağlantısı ve kökeni hakkında önemli bilgiler yer almıştır. Eserde hemen hemen her bölgeden masal örneklerine rastlanmıştır. Bu bakımdan çalışmanın geniş çaplı bir araştırma sürecinden geçtiği görülmektedir.

#### **Kaynaklar**

YEŞİLDAL, Ü. Y. (2020). Masal ve Peri (Anadolu Sahası Türk Masalları Örneğinde). Konya: Palet Yayınları.